

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi pakkokeinolain 8 luvun 29 §:n muuttamisesta sekä 21 §:n 3 momentin ja 29 a §:n kumoamisesta

Hovioikeus lausuu oikeusministeriön lausuntopyynnön johdosta seuraavan.

Esityksen vaikutuksista

Hovioikeus viittaa aiemmasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi 18.3.2025 antamaansa lausuntoon. Lausunnossaan hovioikeus on kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, että esityksellä on merkittäviä vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan ja resursseihin sekä todennut, että tuomioistuimille tulisi turvata muutoksen edellyttämät määrärahat.

Jatkovalmistelussa esityksen viranomais- ja taloudellisia vaikutuksia on täsmennetty. Esityksestä ilmenee, että vuonna 2024 käräjäoikeuksien ratkaisemista kaikista pakkokeinoasioista noin viisi prosenttia saatettiin hovioikeuksien ratkaistavaksi. Kun laite-etsintäpäätöksiä tehtiin esityksestä ilmenevin tavoin vuonna 2024 yhteensä 9.521 kappaletta, tarkoittaa tämä laskennallisesti sitä, että hovioikeuksiin voidaan saattaa vuosittain yhteensä jopa 500 laite-etsintäasiaa. Hovioikeuden aiemmassa lausunnossa todetuin tavoin merkittävä osa laite-etsintäpäätöksistä tullaan myös jatkossa tekemään Helsingin hovioikeuspiirin alueella.

Esityksessä on arvioitu, ettei laite-etsintäpäätösten muutoksenhakufrekvenssi kuitenkaan olisi suuri. Arviota on perusteltu sillä mahdollisuudella, että laite-etsintäasioiden määrä laskisi aikaisempiin vuosiin verrattuna sekä sillä, että pääsääntönä on tuomioistuinten ennakkovalvonta (s. 23).

Laite-etsintäpäätösten lukumäärää koskevan arvion osalta hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä aiemmin (s. 21) on nimenomaisesti todettu, että koska viime vuosien kehitys rikollisuudessa ja tietoteknisten laitteiden tutkimisen kasvava merkitys rikosten selvittämisessä tulee jatkossakin olemaan saman suuntaista, ei laite-etsintöjen tarve tule pidemmällä aikavälillä todennäköisesti muuttumaan. Hovioikeus toteaa, että esityksen perustelut ovat tältä osin ristiriitaiset ja siten laite-etsintäasioiden määrän mahdollisella laskemisella ei voida perustella esityksen vaikutuksia muutoksenhakuun.

Tuomioistuimen ennakkovalvontaa koskevan perustelun osalta hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että jo nykyisin hovioikeudessa käsiteltävissä pakkokeinoasioissa muutoksenhaun kohteena olevan päätöksen on tehnyt tuomioistuin.

Edellä lausutun perusteella hovioikeus uudistaa näkemyksensä siitä, että esityksellä on merkittäviä vaikutuksia tuomioistuinten toimintaan ja resursseihin. Esityksessä ei ole esitetty minkäänlaisia konkreettisia ratkaisuja sen osalta, miten esityksen vaikutukset käytännössä huomioidaan tuomioistuimissa. Hovioikeus toteaa, että myös uudesta esityksestä on jäänyt puuttumaan lakiehdotukset vastaavansuuruisten olemassa olevien tehtävien poistamisesta taikka siitä, miten nykyisiä tuomioistuinten tehtäviä tehostetaan. Uudessa esityksessä on todettu, että nykyisten tehtävien hoitamisen tehostaminen kuuluu loppujen lopuksi tuomioistuinten työn järjestämisen piiriin (s.

15). Tältä osin hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että tuomioistuinten tehtävät ja siellä noudatettava menettely perustuvat lakiin.

Uudessa esityksessä on todettu, että virastojen tulee seurata täytäntöönpanon kustannuksia ja toteumia ja jos täytäntöönpanonvaikutukset ovat merkittävästi arvioitua suurempia voidaan tilannetta tarkastella myöhemmissä talousarvioissa (s. 34). Hovioikeus toteaa, että pelkästään virastokohtaista seuraamista ja asian tarkastelemista myöhemmin ei voida pitää riittävänä vaan tuomioistuimille tulisi turvata muutoksen edellyttämät määrärahat muutosten tullessa voimaan.

Menettelystä

Esitystä on jatkovalmistelussa menettelyn osalta täsmennetty (erityisesti kuulemisesta poikkeamisesta säättäminen, viittaukset vangitsemisasian käsittelyä koskeviin lainkohtiin ja muutoksenhaku). Hovioikeus kannattaa sitä, että menettelystä säädetään riittävän yksityiskohtaisesti.

Hovioikeus kuitenkin kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin.

Esityksessä ehdotetaan, että asia ratkaistaan kuulematta laitteen haltijaa tai muuta laitteeseen oikeutettua henkilöä. Kuulemisperiaate on keskeinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tae. Laite-etsinnässä ei ole kysymys salaisesta pakkokeinosta. Lainsäädäntöhankkeen tarkoituksena on saattaa laite-etsinnästä päättäminen tuomioistuimen tai riippumattoman hallintoelimen tehtäväksi. Jos tuomioistuinmenettelystä poistettaisiin kuulemisperiaatteen noudattaminen, herää kysymys toteutuvatko oikeusturvatakeet riittävästi. Esityksessä (s. 40) menettely on rinnastettu erityiseen kotietsintään, jossa kuitenkin määrätään etsintävaltuutettu huolehtimaan pakkokeinon kohteen oikeusturvasta. On myös huomioitava, että erityinen kotietsintä on erittäin harvinainen toisin kuin laite-etsintä.

Lisäksi esityksen yksityiskohtaisten perusteluiden (s. 32) mukaan, mikäli laite-etsintä olisi 3 momentin mukaan keskeytetty ja saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen toimesta, kyse olisi 1 momentin mukaisesta tuomioistuimen päätöksestä eikä esimerkiksi 5 momentti soveltuisi. Hovioikeus toteaa, että tällaisessa tilanteessa laite-etsinnässä on havaittu laitteen sisältävän esimerkiksi arkaluonteisia tietoja. Perusteluissa todettu tarkoittanee, että tuomioistuimen päätökseen voisi hakea muutosta ainoastaan pidättämiseen oikeutettu virkamies kantelemalla päätöksestä. Nykyisin voimassa olevan pakkokeinolain 8 luvun 29 a §:n mukaan tuomioistuimen on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön vaatimuksesta todettava, ovatko muun muassa laite-etsinnän toimittamisen edellytykset olleet olemassa tilanteessa, jossa etsinnän kohteeksi on joutunut esimerkiksi arkaluonteista tietoa. Tällaisesta tuomioistuimen päätöksestä saa valittaa. Hovioikeus toteaa, että laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön oikeutta hakea muutosta ei saisi nykyisestä kaventaa. Jatkovalmistelussa tulisi arvioida mainitun lisäksi sitä, mikä vaikutus esityksessä ehdotetulla 29 a §:n kumoamisella on laitteen haltijan tai muun laitteeseen oikeutetun henkilön muutoksenhakuoikeuteen.

Hovioikeus kiinnittää vielä huomiota siihen, että yksityiskohtaisista perusteluista ilmenevin tavoin, jos tuomioistuin kieltäytyy vaatimuksesta, päätökseen tulisi kirjata

lyhyesti kieltäytymisen peruste (s. 28). Tältä osin hovioikeus uudistaa aiemmassa lausumassaan todetun. Hovioikeus toteaa, että jos tuomioistuimen on perusteltava päätös vain silloin, kun vaatimusta laite-etsinnän toimittamisesta ei hyväksytä, tulisi tästä ottaa nimenomainen säännös lakiin. Hovioikeus pitää kuitenkin perustellumpana sitä, että tuomioistuimen päätökset tulisi asianmukaisesti perustella joka tapauksessa.

Lausunnon on valmistellut hovioikeudenneuvos Sanna Mikkola

Hovioikeuden presidentti Asko Välimaa

